

КАПІТАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

*Л. Г. Соляник, к. е. н., професор, НТУ «Дніпровська політехніка»,
solianyuk.l.h@nmti.one, orcid.org/0000-0003-3291-3931,*

*Н. М. Штефан, к. т. н., доцент, НТУ «Дніпровська політехніка»,
shtefannat@gmail.com, orcid.org/0000-0003-4779-2618,*

В. В. Руха, магістрант, НТУ «Дніпровська політехніка», Ryha.Vi.V@nmti.one,

Д. А. Шаповалов, магістрант, НТУ «Дніпровська політехніка», shapovalov.De.A@nmti.one

Методологія дослідження. Для досягнення цілей та наукового обґрунтування результатів дослідження було використано комплекс загальнонаукових та специфічних методів. Аналіз та синтез – для вивчення особливостей формування ресурсної бази банків; статистичний – виявлення тенденцій щодо процесів капіталізації банківської системи України та її відповідності європейським стандартам; індукція та дедукція – при формулюванні висновків та рекомендацій щодо посилення капіталізації банків в Україні.

Результати. Проаналізовано основні параметри макрофінансової ситуації в Україні та ступінь адаптації її банківської системи до складних умов воєнного часу. Обґрунтовано необхідність посилення впливу банківського капіталу на формування ресурсної бази та оновлення вимог до забезпечення рівня достатності капіталу й фінансової стійкості банків у відповідності до європейських стандартів організації банківської діяльності.

Визначено ключові нововведення в сфері регулювання банківської діяльності в Україні, зокрема при формуванні нової структури капіталу банків. Розкрито особливості дії різних моделей формування структури капіталу банків в Україні. Оцінено рівень капіталізації банківського сектору.

Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на підвищення надійності банківської системи України в контексті формування її ресурсної бази та врахування зарубіжного досвіду й практик країн ЄС, США та азійських фінансових центрів щодо застосування ефективних механізмів капіталізації банків.

Новизна. У процесі дослідження процесів капіталізації банківського сектору України в умовах нестійкого середовища та воєнних дій встановлено, що відбулося посилення ролі капіталу при формуванні ресурсної бази банків через введення низки нововведень у сфері регулювання банківської діяльності, зокрема запровадження нової моделі формування структури капіталу, що обумовлено необхідністю приведення національної нормативно-правової бази у відповідність до стандартів та найкращих практик Європейського Союзу (ЄС), а також вимог програмних документів, узгоджених із ключовими міжнародними партнерами України – ЄС, Міжнародним валютним фондом (МВФ) та Світовим банком. Визначено оптимальні механізми подальшої капіталізації банків в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду в цій сфері.

Практична значущість. Полягає у виявленні негативних тенденцій щодо показника достатності капіталу, особливо у провідних державних банках України та необхідності активізації процесів з капіталізації банків, аби уникнути ризику зниження показника до критичного рівня в середньостроковій перспективі. Запровадження запропонованого комплексу превентивних заходів забезпечить виконання вимог до достатності капіталу банків за новою трирівневою структурою для збереження фінансової стійкості банківської системи.

Ключові слова: пруденційні нормативи, достатність капіталу, трирівнева структура капіталу банків, механізми капіталізації банків.

Постановка проблеми. Національна безпека України й ефективність економічного розвитку держави можливі тільки за умови стабільності функціонування фінансового сектору, насамперед банківської системи, як ключової ланки економіки, що забезпечує залучення коштів вкладників та створення фінансового фундаменту для відновлення економіки й подальший її розвиток навіть в умовах війни. Виконання банками своєї особливої функції провідного фінансового посередника вимагає від них постійного нарощування обсягів банківських ресурсів, власного капіталу та оптимізації їхньої структури.

Наразі як окремі банки, так і вся банківська система України в цілому працюють у складних умовах воєнного стану з високими ризиками. Тому актуальними питаннями залишаються забезпечення фінансової сталості й надійності банківської системи шляхом вдосконалення механізму формування й використання банківського капіталу та оновлення макропруденційної стратегії, що дозволить привести вимоги до капіталу банків у відповідність до європейських стандартів навіть в умовах дефіциту фінансових ресурсів. Отже, питання формування та ефективного використання капіталу банків набуває стратегічного значення для розвитку банківської системи та економіки країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми фінансового забезпечення банківських установ, збереження фінансового потенціалу банківської системи та ефективного управління капіталом банків всебічно досліджували провідні вітчизняні науковці: Аржевітін С. М. [1], Барановський О. І. [2], Дзюблюк О. В. [3], Козюк В. В. [4], Кудряшов А. В. [5], Лютий І. О. [6], Міщенко В. І. [7, 8], Мороз А. М. [9], Шелудько Н. М. [10], Школьник І. О. [11], Чмутова І. М. [12], зарубіжні вчені: Аллен Ф., Гейл Д. [13], Бейлі В., Хелліар К. [14], Мішкін Ф. С. [15], Фрідман М., Шварц А. Дж. [16] та інші.

Але динамічні зміни, що відбуваються у фінансовій системі України в умовах війни та здійснення її євроінтеграційного курсу, потребують досліджень щодо вдосконалення регуляторної політики, оновлення вимог до

капіталу банків й оцінювання їхньої стійкості у відповідності до міжнародних стандартів Базельського комітету та європейських стандартів.

Формулювання мети статті. Метою наукової статті є обґрунтування необхідності посилення впливу банківського капіталу на формування ресурсної бази та оновлення вимог до забезпечення рівня достатності капіталу й фінансової стійкості банків у відповідності до європейських стандартів організації банківської діяльності. Виявлення тенденцій й розробка комплексу заходів щодо капіталізації банківської системи України для зміцнення її надійності в умовах війни та посилення євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попри виклики війни, макрофінансова ситуація в Україні залишається контрольованою, без жодних компромісів між макрофінансовою стабільністю та економічним зростанням. Реальний ВВП країни зріс на 2,9% за 2024 рік. Цьому сприяло створення впродовж 2022–2023 років відповідних передумов на цьому шляху. Відбулася кардинальна зміна підходів до здійснення монетарної політики через посилення дієвості облікової ставки як монетарного інструменту та ролі інфляції як індикатора для прогнозування, пом'якшення низки адміністративних обмежень на валютні операції та рух капіталу, запровадження режиму керованої гнучкості обмінного курсу. У межах режиму гнучкого інфляційного таргетування Національний банк України перейшов від цілі з допустимим діапазоном відхилень ($5\% \pm 1$ п. п.) до жорстко визначеної інфляційної цілі на рівні 5%. Починаючи з грудня 2024 року було посилено процентну політику з метою підтримання привабливості заощаджень у національній валюті, зокрема підвищено облікову ставку до 13,5%. Міжнародні (золотовалютні) резерви України станом на 1 січня 2025 року становили 43,8 млрд. дол. США, що на 3,3 млрд. дол. США, або на 8,1%, більше порівняно з початком 2024 року [17].

Збереження макрофінансової стабільності в Україні у 2024 році значною мірою стало можливим завдяки поступовому від-

новленню національної економіки, яка, попри триваючі виклики воєнного часу, продемонструвала здатність до адаптації та структурної перебудови. Активізація ділової активності сприяла зростанню попиту на кредитні ресурси з боку підприємств і населення, що, у свою чергу, забезпечило поступове нарощування кредитного портфеля банківських установ і сприяло стабілізації функціонування всієї банківської системи.

Протягом 2024 року кількість діючих банків скоротилася до 61 установи. Із ринку було виведено Комінвестбанк (частка в чистих активах сектору – 0,04%), що стало наслідком системних порушень чинного законодавства та регуляторних вимог. Ще одна установа – банк «Альпарі» (менше 0,01% від чистих активів системи) – припинила діяльність за власним рішенням, що практично не

позначилося на загальному стані сектору. У той же час мережа структурних підрозділів платоспроможних банків у 2024 році зменшилася на 156 відділень порівняно з попереднім роком, що свідчить про стійку тенденцію до оптимізації фізичної присутності банків та швидкого переходу до дистанційних каналів обслуговування клієнтів на основі активного впровадження інноваційних фінансових технологій.

Не дивлячись на зростання банківських ризиків в умовах війни, спостерігалось системне зростання загальних активів банків в Україні (рис. 1). Частка чистих активів 20 найбільших банків у системі за рік зросла на 0,4 в. п. до 93,4%. Обсяг чистих активів банків за 2024 рік зріс на 16,2% (за фіксованим на початок періоду курсом – на 13,1% p/p) [17].

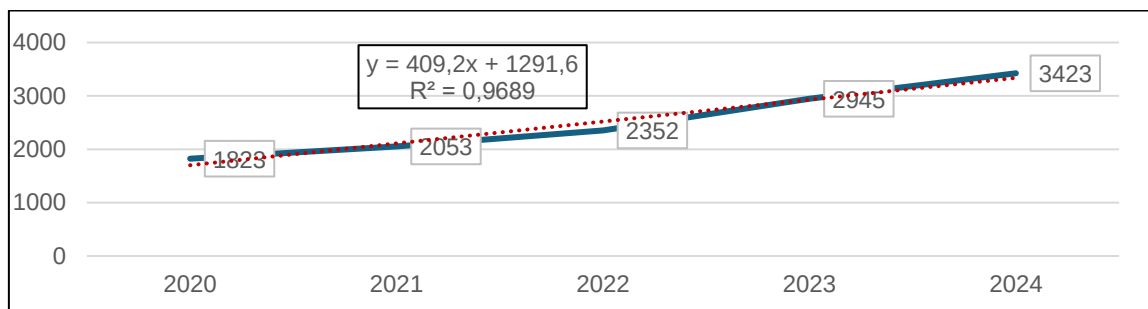

Рис. 1. Динаміка загальних активів банків в Україні, млрд грн
Джерело: Сформовано авторами самостійно

Стабільне функціонування й подальший розвиток банківської системи країни залежить, насамперед від якості банківських ресурсів та можливостей диверсифікації джерел їхнього формування на фінансових ринках. Більша частина ресурсної бази комерційних банків формується за рахунок залучених і запозичених коштів, які відіграють провідну роль у забезпеченні банківської діяльності. У структурі пасивів банків залучені ресурси представлені переважно постійно зростаючими депозитами фізичних та юридичних осіб (рис.2), поточними рахунками, строковими вкладками та іншими видами розміщення коштів клієнтів [18]. На кінець 2024 року кошти клієнтів в банках у гривні склали 1906 млрд. грн., що на 15,7% більше порівняно з 2023 роком. Запозичені ресурси, у свою чергу, включають кредити, отримані на

міжбанківському ринку, а також кошти, залучені шляхом випуску боргових цінних паперів на внутрішньому і міжнародному ринках капіталу.

Важливим чинником у діяльності банків стала зміна структури активів. Зокрема, найбільш високими темпами зростали вкладення в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), обсяг яких за рік збільшився більш як на третину. Це пояснюється тим, що банки намагалися зберегти дохідність своїх інвестиційних портфелів в умовах зниження відсоткових ставок, а також тим, що посилення вимог до обов'язкового резервування та врахування ОВДП у структурі резервів стимулювало попит на ці цінні папери. Таким чином, державні облігації залишаються ключовим інструментом не лише фінансування бюджету, але й управління ліквідністю банківського сектору.

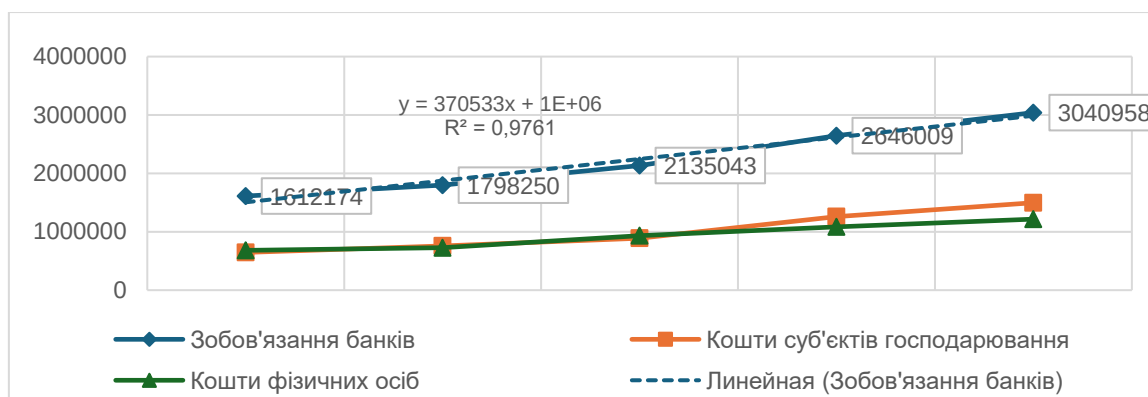

Рис. 2. Динаміка зобов'язань по системі банків України за 2020 –2024 роки, млн грн
Джерело: Сформовано авторами самостійно

У структурі залучених ресурсів ПриватБанк утримує провідні позиції за депозитами фізичних осіб, зосередивши понад 36% від загального обсягу коштів населення, розміщених у банківській системі. Водночас обсяг депозитних сертифікатів Національного банку, що використовуються банками для короткострокового розміщення ліквідності, за рік скоротився на 11,6%. Така модель формування ресурсної бази дозволяє банкам активно здійснювати кредитно-інвестиційну діяльність, водночас зумовлюючи їх залежність від кон'юнктури фінансового ринку та рівня довіри клієнтів [17].

Особливе місце у забезпеченні стійкості банківської діяльності посідає власний капітал. Він являє собою сукупність фінансових ресурсів, сформованих за рахунок

внесків акціонерів (учасників), а також коштів, що акумулюються шляхом капіталізації прибутку й додаткових внесків. У наукових дослідженнях власний капітал банку інтерпретується як фундаментальна основа його стабільності, що виконує функції первинного захисту від ризиків, амортизації можливих фінансових втрат і гарантування інтересів вкладників та кредиторів. Хоча частка власного капіталу в структурі ресурсів є невеликою – в середньому 8–10 %, – його значення для фінансової стійкості банківської системи України є ключовим й поступово зростає через необхідність дотримання вимог міжнародних програмних документів до організації банківської діяльності (рис.3) [18].

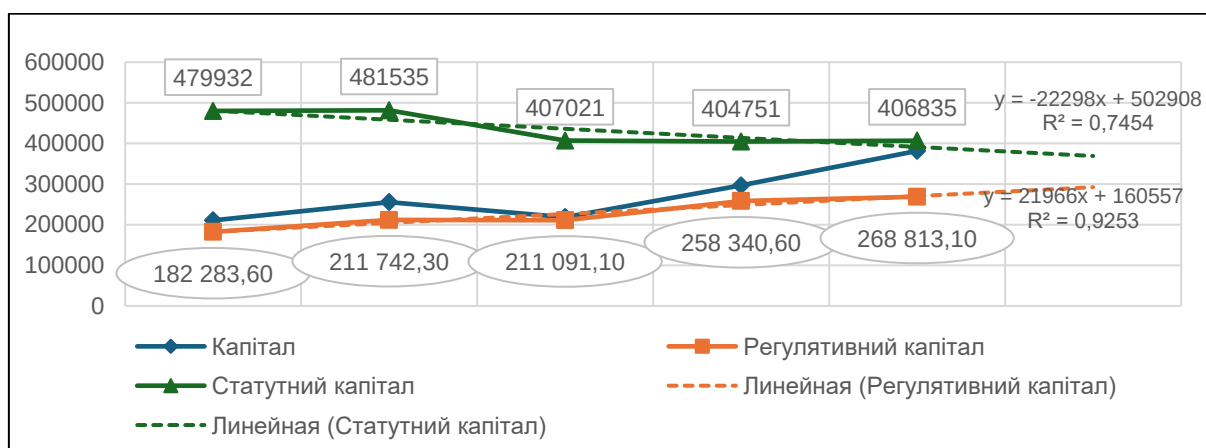

Рис. 3. Динаміка капіталу за видами по системі банків України за 2020 -2024 роки, млн грн
Джерело: Сформовано авторами самостійно

Пояснюється це специфікою банківської діяльності, де основним джерелом

активних операцій виступають залучені та запозичені кошти, тоді як власні ресурси

виконують насамперед захисну, регулюючу й гарантійну функції.

Особливо важлива роль власного капіталу простежується на початковому етапі функціонування банку, коли він забезпечує стартову платоспроможність, покриває організаційні витрати та формує базу для нарощування обсягів операцій. У процесі розвитку банківської установи капітал перетворюється на фундамент довіри до неї, дозволяє нейтралізувати ризики та компенсувати можливі фінансові втрати.

Згідно з підходами Базельського комітету, достатність капіталу визначає масштаби діяльності банку, рівень ризикованості угод та його здатність до подальшої диверсифікації операцій [19]. Національний банк України в 2024 році здійснив важливий системний крок у напрямі імплементації європейського законодавства в сфері регулювання діяльності банків та банківських груп, що відповідає міжнародним зобов'язанням нашої держави. Такі дії обумовлені необхідністю приведення національної нормативно-правової бази у відповідність до

стандартів та найкращих практик Європейського Союзу (ЄС), а також вимог програмних документів, узгоджених із ключовими міжнародними партнерами України – ЄС, Міжнародним валютним фондом (МВФ) та Світовим банком.

Імплементація положень права ЄС у нормативно-правові акти Національного банку (НПА) має стратегічне значення для розвитку фінансового сектору України, оскільки є складовою євроінтеграційного курсу нашої держави. Це особливо актуально з огляду на отримання Україною статусу держави-кандидата на вступ до ЄС та початок офіційного процесу скринінгу відповідності національного законодавства *acquis communautaire* у межах переговорів щодо майбутнього членства.

Правління Національного банку України в 2024 році ухвалило низку нових нормативно-правових актів, які суттєво оновили підходи до регулювання діяльності банків і банківських груп, зокрема в сфері управління ризиками, капіталом та ліквідністю [20]. Сутність нововведень у сфері регулювання банківської діяльності наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Ключові нововведення у сфері регулювання банківської діяльності в Україні

Напрямок змін	Суть нововведення	Перехідний період	Дата обов'язкового застосування	Мінімальні вимоги
Ліквідність (LCR – коефіцієнт покриття ліквідністю)	Оцінка здатності банківських груп покривати короткострокові зобов'язання високоліквідними активами	Тестові розрахунки з 01.12.2024	Застосування 01.04.2025	≥100%
Ліквідність (NSFR – коефіцієнт чистого стабільного фінансування)	Оцінка відповідності довгострокових активів стабільним джерелам фінансування	Тестові розрахунки з 01.01.2025	Застосування 01.07.2025	≥100%
Капітал банків (нова трирівнева структура)	Перехід до моделі, що передбачає три рівні капіталу (Core Tier 1, Tier 1, Total Capital), відповідно до стандартів Базель III та практики ЄС	–	Застосування 05.08.2024	Вимоги до мінімального рівня достатності капіталу за новою структурою

Джерело: Розроблено автором

Серед ключових нововведень слід відзначити такі.

1. Запровадження пруденційних нормативів ліквідності на консолідованій основі. У відповідності до європейських стандартів впроваджено два ключові коефіцієнти – коефіцієнт покриття ліквідністю (Liquidity Coverage Ratio, LCR) та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (Net Stable Funding Ratio, NSFR). Їх застосування забезпечує більш комплексну оцінку здатності банківських груп виконувати свої коротко- та довгострокові зобов'язання у різних ринкових умовах.

Ліквідність (LCR) та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR). Їх застосування забезпечує більш комплексну оцінку здатності банківських груп виконувати свої коротко- та довгострокові зобов'язання у різних ринкових умовах.

Починаючи з 1 грудня 2024 року, банківські групи здійснюють тестові розрахунки LCR, а з 1 січня 2025 року – NSFR. Мінімальне нормативне значення для обох показників встановлено на рівні 100%, що відповідає вимогам Базельського комітету з банківського нагляду та практики ЄС. Обов'язкове дотримання банками мінімальних значень: для коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) – з 1 квітня 2025 року, для коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) – з 1 липня 2025 року.

Таким чином, у банківських груп з'являється перехідний період для адаптації внутрішніх систем управління ліквідністю до нових вимог. Це підвищить їх стійкість до зовнішніх шоків і сприятиме зміцненню довіри до фінансового сектору.

2. Оновлення мінімальних вимог до достатності капіталу банків за новою тривірневою структурою. Сутність та особливості дії різних моделей формування структури капіталу вітчизняних банків наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Моделі формування капіталу банків в Україні

Критерій	Стара модель (до реформ 2014–2019 рр.)	Новітня модель (після впровадження вимог Базель III, станом на 2025 рік)
Мінімальний розмір статутного капіталу	120 млн грн (до 2017 р.)	200 млн. грн. (чинна вимога НБУ з 2020р.)
Структура капіталу	Поділ на капітал 1-го та 2-го рівнів, без жорстких вимог до якості інструментів	Жорсткий поділ: базовий капітал 1-го рівня (CET1), додатковий капітал 1-го рівня (AT1) та капітал 2-го рівня (T2)
Якість капіталу	Дозволялося включати значну частку субординованого боргу та переоцінки активів	Пріоритет на власні кошти акціонерів та нерозподілений прибуток; переоцінка активів обмежена
Регулятивний капітал	Розраховувався спрощено, без урахування всіх ризиків	Враховує кредитний, ринковий та операційний ризики, застосування вимог Базеля III
Норматив адекватності капіталу (H2)	Мінімум 10%	Мінімум 10%, але з урахуванням буферів (консерваційного та контрциклічного) – фактично вище
Буфери капіталу	Відсутні	Запроваджено: буфер консервації капіталу (2,5%), контрциклічний буфер (0–2,5%)
Прозорість структури власності	Часто формально декларувалася, реальні власники не завжди відомі	Обов'язкове розкриття структури власності, кінцевих бенефіціарів
Джерела формування	Переважно кошти засновників, субординований борг, емісія акцій	Власний капітал акціонерів, нерозподілений прибуток, емісія простих акцій
Мета регулювання	Виконання мінімальних вимог для реєстрації та діяльності	Забезпечення стійкості банківської системи, відповідність європейським стандартам та Базель III
Роль НБУ	Контроль дотримання формальних вимог до капіталу	Активна політика макропруденційного нагляду, регулярні стрес-тести, оцінка якості активів (AQR)

Джерело: Розроблено авторами самостійно

З 5 серпня 2024 року набули чинності вимоги, що передбачають розрахунок капіталу з урахуванням трьох рівнів, які відповідають європейській моделі (Core Tier 1, Tier 1, Total Capital). Основний капітал першого рівня (Common Equity Tier 1, CET1) – найбільш якісна частина капіталу, яка складається з простих акцій та нерозподіленого прибутку. Він є базовим індикатором фінансової надійності банку.

Додатковий капітал першого рівня (Additional Tier 1, AT1) – включає інструменти з високою здатністю до покриття збитків (наприклад, привілейовані акції без зобов'язання викупу, конвертовані облігації). Капітал другого рівня (Tier 2) – складається з довгострокових боргових інструментів, резервів переоцінки та субординованого боргу, що використовуються як додатковий захист у випадку кризових ситуацій.

Ключовими інноваціями нової структури капіталу банків є:

- посилення ролі основного капіталу першого рівня - CET1, який має складати основну частку капіталу (не менше 4,5% від зважених за ризиком активів).
- запровадження буферів капіталу: буфер збереження капіталу (capital conservation buffer) – додатково 2,5% CET1; контрциклічний буфер (countercyclical

buffer) – формується залежно від фази економічного циклу; системний буфер для системно важливих банків.

– збільшення прозорості та якості інструментів AT1 і Tier 2, що спрямовано на запобігання використанню сумнівних фінансових інструментів для формування капіталу.

Отже, нова структура капіталу банків, орієнтована на підвищення ролі основного капіталу першого рівня та запровадження буферів, забезпечить стійкість фінансових установ до кризових явищ та сприятиме формуванню більш надійної банківської системи, здатної протидіяти як індивідуальним, так і системним ризикам.

Капіталізація банківської системи України є одним із ключових чинників забезпечення фінансової стабільності та стійкості до зовнішніх шоків. Оцінка достатності капіталу дозволяє визначити рівень захищеності банків від ризиків, а також потенціал їх розвитку та кредитної підтримки економіки. За результатами дослідження встановлено, що в 2020–2024 роках банки України втримували високий рівень достатності регулятивного капіталу (понад 19%), що забезпечувало значний запас міцності відносно мінімального нормативу НБУ – 10 % (рис.4).

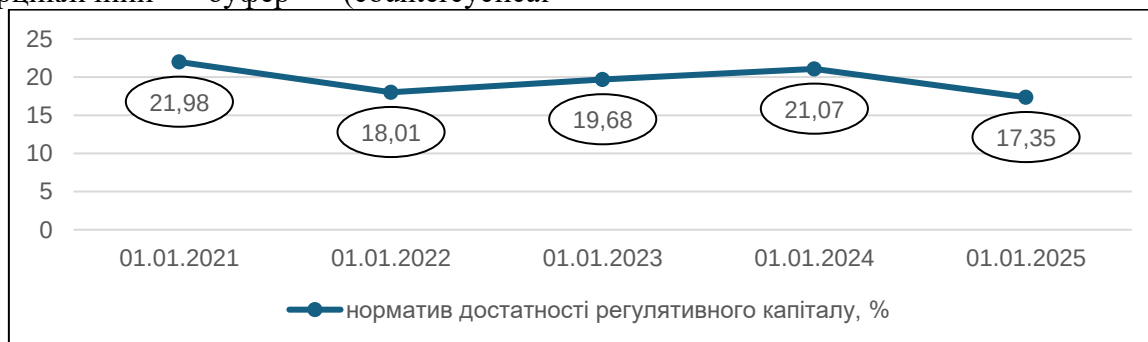

Рис. 4. Динаміка нормативу достатності регулятивного капіталу по банківській системі України, %

Джерело: Сформовано авторами самостійно

Попри окремі періоди зниження (2022 рік), банківський сектор демонстрував здатність до відновлення капітальних позицій. На початок 2025 року норматив достатності капіталу знизився до 17,35%, що є мінімальним значенням за аналізований період. Це сигналізує про зростання ризиків зниження стійкості банківської системи у разі подаль-

ших негативних економічних чи геополітичних впливів.

У 2024 році державні банки, які продовжують відігравати провідну роль у фінансовому секторі, демонструють різні підходи до формування та управління капіталом. Порівняльний аналіз основних показників капіталізації чотирьох державних банків (ПриватБанку, Укрексімбанку, Ощад-

банку та Укргазбанку) та середніх значень по банківській системі й провідним приватним банками свідчить, що серед державних банків найбільші активи зосереджені у ПриватБанку – 915,7 млрд. грн., що майже у чотири рази перевищує показник Ощадбанку (300 млрд. грн.) та більш ніж у чотири рази – активи Укресімбанку (243,25 млрд. грн.). Укргазбанк із 200 млрд. грн. займає останню позицію (табл. 3).

За власним капіталом ПриватБанк також домінує (200 млрд. грн.), тоді як середній рівень по приватних банках становить 25–50 млрд. грн. Це формує суттєву асиметрію між державним та приватним сегментами. ПриватБанк у 2024 році отримав 40,1 млрд. грн. прибутку – це більше, ніж сукупний результат трьох інших державних бан-

ків. Прибуток провідних приватних банків (8–12 млрд. грн.) істотно нижчий, що ще раз підтверджує лідерство ПриватБанку. Всі державні банки перевищують мінімальний норматив достатності капіталу (CAR, H2 – 10%) і наближаються або перевищують середнє значення по системі (16–18%). ПриватБанк (20,38%) та Укресімбанк (20,44%) мають найкращі показники, які відповідають або навіть перевищують рівень приватних банків (16–20%). За показником достатності основного капіталу (Tier 1, H3), ПриватБанк (18,73%) перевищує середні показники системи та приватного сектору, тоді як інші державні банки відстають: Ощадбанк (10%) і Укргазбанк (9%) перебувають на мінімальних рівнях, що вказує на вразливість їхньої капітальної бази.

Таблиця 3

Показники достатності капіталу провідних банків України за трирівневою структурою

Показники за 2024 рік	ПриватБанк	Укресімбанк	Ощадбанк	Укргазбанк	Середнє по системі	Провідні приватні банки*
Загальні активи, млрд. грн.	915,7	243,25	300	200	~2 400 (усього)	250–400 (середній рівень)
Власний капітал, млрд. грн.	200	11,37	15	10	~400 (усього)	25–50
Чистий прибуток, млрд. грн.	40,1	5	7	4	~100 (усього)	8–12
Коефіцієнт достатності капіталу (CAR, H2), %	20,38	20,44	18	17	16–18	16–20
Коефіцієнт достатності основного капіталу (Tier 1, H3), %	18,73	11,95	10	9	13–14	14–18
Лeverедж (Leverage Ratio), %	8	6	5	4	6–7	8–9

*Примітка: провідні приватні банки: Райффайзен Банк, ПУМБ, Універсал Банк, Сенс Банк
Джерело: Узагальнено авторами [18, 20]

Найвищий лeverедж (Leverage Ratio) також спостерігається в ПриватБанку (8%),

що відповідає практиці провідних зарубіжних приватних банків. Для інших держбан-

ків (4–6%) показники є нижчими за середні по системі (6–7%), що обмежує їх фінансову гнучкість та потребує підвищення достатності капіталу.

Отже, українські банки, дотримуючись вимог регулятора, в 2024–2025 роках покажали негативну динаміку капіталізації провідних державних банків, що вказує на необхідність запровадження превентивних заходів для збереження стійкості банківської системи. Оновлення мінімальних вимог до достатності капіталу банків за новою трирівневою структурою, новий системний підхід до оцінки стійкості банків та оновлення макропруденційної стратегії передбачають формування єдиного комплексу заходів, спрямованих на підвищення надійності банківської системи України.

Для формування ефективних механізмів капіталізації банків доцільно використовувати зарубіжний досвід, зокрема кращі практики країн ЄС, США та азійських фінансових центрів, використання яких сприятиме розробці ефективних заходів як для банківського сектору, так і для НБУ, як регулятора, а саме:

- залучення додаткового акціонерного капіталу та іноземних інвесторів;
- використання гібридних інструментів (конвертовані облігації, субординований борг);

- державна підтримка та програми до-капіталізації системно важливих банків;
- реінвестування прибутку у власний капітал;
- консолідація банківського сектору;
- активна інтеграція міжнародних фінансових інститутів.

Можливості імплементації зарубіжних механізмів капіталізації банків для банківської системи України за п'ятибальною шкалою наведено на рис.5. Найбільш придатними для України є моделі Польщі (залучення МФІ – участь міжнародних фінансових інститутів у капіталі банків, зокрема ЄБРР як акціонер), Німеччини (державна допомога з поступовою приватизацією) та Іспанії (консолідація регіональних банків та створення фонду реструктуризації). Американська модель TARP може бути частково адаптована через створення спеціального фонду викупу проблемних активів і придбання державою акцій банків та використана для докапіталізації системно важливих банків (Ощадбанк, Укрексімбанк). Досвід Великої Британії та Японії є менш бажаним через ризики надмірної залежності від держави, проте може стати резервним інструментом у кризових ситуаціях.

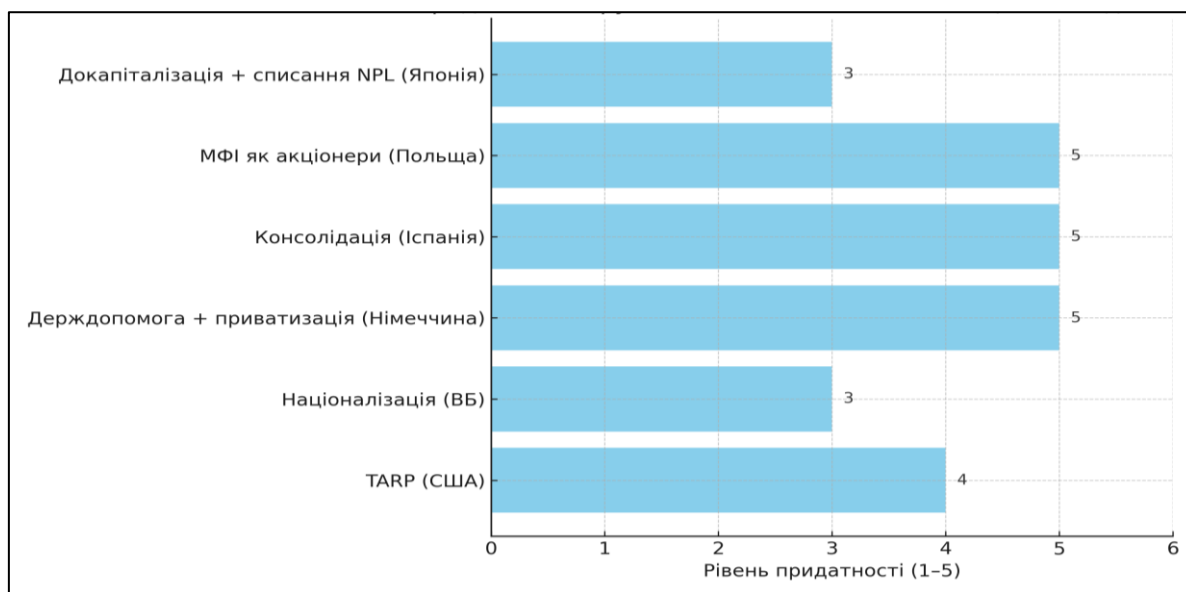

Рис. 5. Придатність зарубіжних механізмів капіталізації банків для банківської системи України

Джерело: Узагальнено авторами на основі [19]

З боку НБУ, як регулятора, дієвими будуть заходи щодо систематичного перегляду нормативів капіталу, адаптація яких до міжнародних стандартів (зокрема Базель III) дозволить стимулювати банки підтримувати більш високий рівень капіталізації. Регулярне стрес-тестування банківської системи для оцінки її стійкості до макроекономічних та фінансових шоків дозволить зобов'язати банки розробляти плани докапіталізації у разі виявлення дефіциту капіталу. Систематичний моніторинг якості активів дозволить визначати концентрацію кредитного ризику, рівня проблемної заборгованості (NPL) та формування резервів. У разі виявлення ризиків регулятор повинен вимагати додаткового капіталу для покриття можливих втрат. Необхідно також посилити стандарти прозорості фінансової звітності, зобов'язуючи банки надавати розширену інформацію про структуру капіталу, ризики та джерела його формування, що підвищить довіру інвесторів та сприятиме залученню додаткового капіталу.

Отже, комплекс дій НБУ повинен бути спрямований не лише на контроль дотримання мінімальних нормативів капіталу, а й на створення умов для довгострокового підвищення капіталізації банків, що дозволить підвищити стійкість фінансової системи України до кризових явищ.

Висновки. Імплементация положень права ЄС у нормативно-правові акти Національного банку, будучи складовою євроінтеграційного курсу України, потребує постійного оновлення підходів до регулювання діяльності банківського сектору, зокрема в сфері управління ризиками й капіталом у відповідності до стандартів та найкращих практик Європейського Союзу. Нова модель формування капіталу банків в Україні, впроваджена відповідно до стандартів Базель III, спрямована на підвищення фінансової стійкості банківської системи. Вона посилює вимоги до якості капіталу, передбачає створення буферів безпеки та забезпечує більшу прозорість власності банків. На відміну від старої моделі, що орієнтувалася лише на виконання мінімальних нормативів, новітня система робить акцент на стабільність, здатність протистояти кризам та інтеграцію у міжнародний фінансовий простір. Запровад-

ження цих змін сприятиме більш гнучкому управлінню ризиками та створить додатковий захисний буфер для банківської системи, що є критично важливим в умовах макроекономічної та геополітичної нестабільності.

Перехід до нової моделі формування структури капіталу передбачає посилення капіталізації банківської системи України, як ключового чинника забезпечення її фінансової стабільності та стійкості до зовнішніх шоків. За результатами дослідження достатності капіталу визначено рівень захищеності вітчизняних банків від ризиків. Провідні приватні банки України (Райффайзен Банк, ПУМБ, Універсал Банк тощо) зазвичай демонструють високі коефіцієнти CAR та Tier 1 у діапазоні 16–20% й левереджу – близько 8–9%. Державний сектор банківської системи України залишається неоднорідним: ПриватБанк фактично формує ядро системи з найвищими показниками активів, прибутковості й капіталізації та за основними показниками капіталізації не лише відповідає, а й перевищує середні стандарти приватного сектору. Інші державні банки, дотримуючись регуляторних вимог, значно відстають від найкращих практик ринку.

Отже, рівень капіталізації банківських установ безпосередньо визначає не лише їхню конкурентоспроможність, але й стійкість усієї фінансової системи держави в умовах високої економічної та геополітичної невизначеності.

В умовах воєнних та повоєнних трансформацій в Україні проблема зміцнення капітальної бази банків стає особливо актуальною. Шляхи активної капіталізації українських банків мають спиратися на комплекс заходів, розроблених з урахування кращого зарубіжного досвіду, що дозволить Україні створити більш капіталізовану, стійку та конкурентоспроможну банківську систему, здатну забезпечувати потреби економіки у відновлювальний та довгостроковий перспективі. Міжнародний досвід свідчить, що активна капіталізація банків може відбуватися з використанням різних механізмів. Для України оптимальною є комбінація таких підходів: докапіталізація системно важливих банків державою, залучення міжнародних партнерів, розвиток ринку гібридних ін-

струментів та стимулювання реінвестування прибутку у власний капітал. Це дозволить створити стійку основу для банківського сектору у повоєнний період.

Загалом, зазначені реформи свідчать про послідовний рух України в напрямі гармонізації банківського регулювання з нормами ЄС, що, у свою чергу, стане запорукою підвищення конкурентоспроможності вітчизняного фінансового сектору, а також підвищення його довіри з боку інвесторів і міжнародних фінансових організацій.

Література

1. Аржевітін С.М. Банківська система України: виклики та перспективи. Київ: Кондор, 2018.
2. Барановський О.І. Фінансова безпека банківської діяльності. Київ: Наукова думка, 2014.
3. Дзюблюк О.В. Фінансова стійкість банківської системи: проблеми та перспективи розвитку. Тернопіль: Економічна думка, 2016.
4. Козюк В.В. Макропруденційна політика: український вимір. Тернопіль: ТНЕУ, 2020.
5. Кудряшов А.В. Регулятивний капітал банків: сучасні виклики та перспективи. Київ: КНЕУ, 2019.
6. Лютий І.О. Фінанси: навч. пос. Київ: КНЕУ, 2020.
7. Міщенко В.І. Стратегії розвитку банківської системи України. Київ: КНЕУ, 2017.
8. Міщенко В.І. Банківський капітал: методологія формування та управління. Київ: КНЕУ, 2021.
9. Мороз А.М. Банківські операції: підр. Київ: КНЕУ, 2014.
10. Шелудько Н.М. Фінансові ринки: підр. Київ: КНЕУ, 2016.
11. Школьник І.О. Фінансова стійкість банківської системи: теорія і практика. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015.
12. Чмутова І.М. Стійкість банківської системи в умовах макроекономічної нестабільності. Харків: ХНЕУ, 2021.
13. Allen F., Gale D. Comparing Financial Systems. Cambridge: MIT Press, 2000.
14. Bailey W., Helliard C. Bank Risk and Capital Adequacy. Oxford: Blackwell, 2015.
15. Mishkin F.S. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. Pearson, 2019.
16. Friedman M., Schwartz A.J. A Monetary History of the United States, 1867-1960. Princeton: Princeton University Press, 1963.
17. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Київ: НБУ, 2024.
18. Основні показники діяльності банків. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
19. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: Finalising post-crisis reforms. BIS, 2023.
20. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України. Постанова НБУ від 05.01.2024 № 2 Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002500-24#Text>

References

1. Arzhevitin, S.M. (2018). Bankivska systema Ukrainy: vyklyky ta perspektyvy. Kyiv: Kondor.
2. Baranovskyi, O.I. (2014). Finansova bezpeka bankivskoi diialnosti. Kyiv: Naukova dumka.
3. Dziubliuk, O.V. (2016). Finansova stiykist bankivskoi systemy: problemy ta perspektyvy rozvytku. Ternopil: Ekonomichna dumka.
4. Koziuk, V.V. (2020). Makroprudentsiina polityka: ukrainskyi vymir. Ternopil: TNEU.
5. Kudriashov, A.V. (2019). Rehuliatyvnyi kapital bankiv: suchasni vyklyky ta perspektyvy. Kyiv: KNEU.
6. Liutyi, I.O. (2020). Finansy. Kyiv: KNEU.
7. Mishchenko, V.I. (2017). Stratehii rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy. Kyiv: KNEU.
8. Mishchenko, V.I. (2021). Bankivskyi kapital: metodolohiia formuvannia ta upravlinnia. Kyiv: KNEU.
9. Moroz, A.M. (2014). Bankivski operatsii. Kyiv: KNEU.
10. Sheludko, N.M. (2016). Finansovi rynky. Kyiv: KNEU.
11. Shkolnyk, I.O. (2015). Finansova stiikist bankivskoi systemy: teoriia i praktyka. Sumy: DVNZ «UABS NBU».
12. Chmutova, I.M. (2021). Stiikist bankivskoi systemy v umovakh makroekonomichnoi nestabilnosti. Kharkiv: KhNEU.
13. Allen, F., & Gale, D. (2000). Comparing Financial Systems. Cambridge: MIT Press.
14. Bailey, W., & Helliard, C. (2015). Bank Risk and Capital Adequacy. Oxford: Blackwell.
15. Mishkin, F.S. (2019). The Economics of Money, Banking and Financial Markets. Pearson.
16. Friedman, M., & Schwartz, A.J. (1963). A Monetary History of the United States, 1867-1960. Princeton: Princeton University Press.
17. National Bank of Ukraine. (2024). Zvit pro finansovu stabilnist. Kyiv: NBU.
18. Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv. (2025). Ofitsiynyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
19. Basel Committee on Banking Supervision. (2023). Basel III: Finalising post-crisis reforms. Basel: BIS.
20. Natsionalnyi bank Ukrainy. (2024, January 5). Pro zatverdzhennia Zmin do deiakykh normatyvno-pravovykh aktiv Natsionalnoho banku Ukrainy. Postanova NBU № 2. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002500-24#Text>

CAPITALIZATION OF THE BANKING SECTOR IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF
STRENGTHENING THE FINANCIAL STABILITY OF BANKS*L. H. Solianyuk, Ph. D (Econ.), Professor, Dnipro University of Technology,**N. M. Shtefan, Ph. D (Tech.), Associate Professor, Dnipro University of Technology,**V. V. Ryha, Master's student, Dnipro University of Technology,**D. A. Shapovalov, Master's student, Dnipro University of Technology*

Methods. To achieve the objectives and scientifically substantiate the research results, a range of general scientific and specific methods was used. Analysis and synthesis were used to study the specifics of the formation of the resource base of banks; statistical methods were used to identify trends in the capitalization of the Ukrainian banking system and its compliance with European standards; induction and deduction were used to formulate conclusions and recommendations on strengthening the capitalization of banks in Ukraine.

Results. The main parameters of the macrofinancial situation in Ukraine and the degree of adaptation of its banking system to the difficult conditions of wartime are analyzed. The need to strengthen the influence of banking capital on the formation of the resource base and update the requirements for ensuring the level of capital adequacy and financial stability of banks in accordance with European standards of banking activity is substantiated.

Key innovations in the regulation of banking activities in Ukraine are identified, in particular in the formation of a new capital structure for banks. The features of various models for forming the capital structure of banks in Ukraine are revealed. The level of capitalization of the banking sector is assessed.

A range of measures is proposed aimed at increasing the reliability of the Ukrainian banking system in the context of forming its resource base and taking into account the foreign experience and practices of the EU, the US, and Asian financial centers in applying effective mechanisms for bank capitalization.

Novelty. In the course of researching the capitalization processes of the Ukrainian banking sector in an unstable environment and during military operations, it was established that the role of capital in forming the resource base of banks has increased due to the introduction of a number of innovations in the field of banking regulation, in particular the introduction of a new model for forming the capital structure, which is due to the need to bring the national regulatory legal framework with the standards and best practices of the European Union (EU), as well as the requirements of policy documents agreed with Ukraine's key international partners – the EU, the International Monetary Fund (IMF), and the World Bank. Optimal mechanisms for further capitalization of banks in Ukraine have been identified, taking into account foreign experience in this area.

Practical value. It consists in identifying negative trends in capital adequacy ratios, especially in Ukraine's leading state-owned banks, and the need to intensify bank capitalization processes in order to avoid the risk of the ratio falling to a critical level in the medium term. The implementation of the proposed set of preventive measures will ensure compliance with the capital adequacy requirements for banks under the new three-tier structure to maintain the financial stability of the banking system

Keywords: prudential standards, capital adequacy, three-tier capital structure of banks, bank capitalization mechanisms.

Стаття надійшла до редакції 10.10.25 р.

Прийнята до публікації 25.10.25 р.

Дата публікації 26.12.25 р.